

II. SŇATEČNOST

Až do konce 80. let lze úroveň sňatečnosti v České republice charakterizovat jako vysokou, kdy do manželství vstupoval značný podíl žen i mužů (96-97 %, resp. 90-95 %), přičemž sňatek uzavírali často ve velmi nízkém věku. Průměrný věk svobodných nevěst se pohyboval mezi 21-22 roky, svobodných ženichů mezi 24-25 roky. Po roce 1989 se situace změnila a to poměrně zásadním způsobem. Mladí lidé nejenže posouvají uzavření sňatku do vyššího věku, ale rovněž častěji žijí v neformálních soužitích. Odkládání uzavření manželství do vyššího věku i celkové snížení intenzity sňatečnosti však má a bude mít, vzhledem k stále relativně silné vazbě mezi sňatkem a rodičovstvím, bezprostřední vliv na reprodukci žen. Dalším úzce souvisejícím jevem s posunem a odmítáním manželství je růst podílu dětí rodičích se nevdaným ženám.

Roční počty sňatků se z více než 80 tisíc z konce osmdesátých let snížily na úroveň kolem 50-52 tisíc, na niž se již několik let pohybují. Pokles nastal i přes nárůst počtu potenciálních snoubenců (silné ročníky ze 70. let). Poslední výrazný vzestup počtu uzavřených manželství byl zaznamenán v roce 1990 (90,6 tisíc sňatků), který nastal v souvislosti s ohlášeným zrušením cenové regulace a výhodných novomanželských půjček od 1.1.1991. V roce následujícím se pak nutně dostavil kompenzační pokles. V dalších letech se však již projevila zájmu o vstup do manželství – roční počty uzavíraných manželství rychle klesaly, v druhé polovině 90. let pak kolísaly kolem hodnoty 55 tisíc. V novém století došlo ještě k dalšímu mírnému snížení – zhruba o 2 až 3 tisíce. V roce 2003 bylo poprvé v historii České republiky nově uzavřeno dokonce méně než 50 tisíc sňatků, v roce 2004 a 2005 se pak počty vrátily opět nad hranici padesáti tisíc.

Tab. II.1 Sňatky podle pořadí, 1990-2005

Pořadí sňatku	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
sňatky podle pořadí na straně ženicha – počty								
1.	71 843	41 507	41 360	38 841	39 043	36 016	37 940	38 347
2.	16 145	11 294	11 654	11 303	11 505	10 783	11 300	11 265
3.	2 606	1 901	2 006	1 948	1 879	1 844	1 901	1 919
4.+	359	254	301	282	305	300	306	298
sňatky podle pořadí na straně ženicha – složení v %								
1.	79,0	75,5	74,8	74,2	74,0	73,6	73,7	74,0
2.	17,7	20,5	21,1	21,6	21,8	22,0	22,0	21,7
3.	2,9	3,5	3,6	3,7	3,6	3,8	3,7	3,7
4.+	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
sňatky podle pořadí na straně nevěsty – počty								
1.	72 359	41 679	41 528	39 218	39 318	36 371	38 147	38 605
2.	15 589	11 160	11 600	11 027	11 333	10 594	11 122	11 145
3.	2 698	1 908	1 893	1 826	1 782	1 702	1 898	1 794
4.+	384	209	300	303	299	276	280	285
sňatky podle pořadí na straně nevěsty – složení v %								
1.	79,6	75,8	75,1	74,9	74,5	74,3	74,2	74,5
2.	17,1	20,3	21,0	21,0	21,5	21,6	21,6	21,5
3.	3,0	3,5	3,4	3,5	3,4	3,5	3,7	3,5
4.+	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Sňatky celkem	90 953	54 956	55 321	52 374	52 732	48 943	51 447	51 829

Pozn.: Součet sňatků podle pořadí na straně nevěsty v roce 1990 se neshoduje s úhrnem sňatků. Důvodem je, že za tento rok jsou k dispozici data o opakovaných sňatcích pouze v třídění podle trvalého bydliště nevěsty bez ohledu na trvalé bydliště ženicha, zatímco základní třídění se provádí podle trvalého bydliště ženicha.

K poklesu počtu uzavíraných manželství nejvíce přispělo snížení zájmu o vstup do manželství mezi mladými svobodnými snoubenci. Podíl sňatků, kdy oba snoubenci byli svobodní, klesl mezi roky 1990 a 2005 ze 72 % na 65 %. Snížily se, i když méně výrazně, také počty opakovaně uzavíraných manželství. Relativně to ale znamenalo nárůst podílu těchto sňatků na úhrnu: v loňském roce představovaly sňatky, kdy muž byl rozvedený nebo ovdovělý 25 % z celkového počtu sňatků, kdy žena byla rozvedená nebo ovdovělá 26 %, v roce 1990 to bylo u obou pohlaví 21 %.

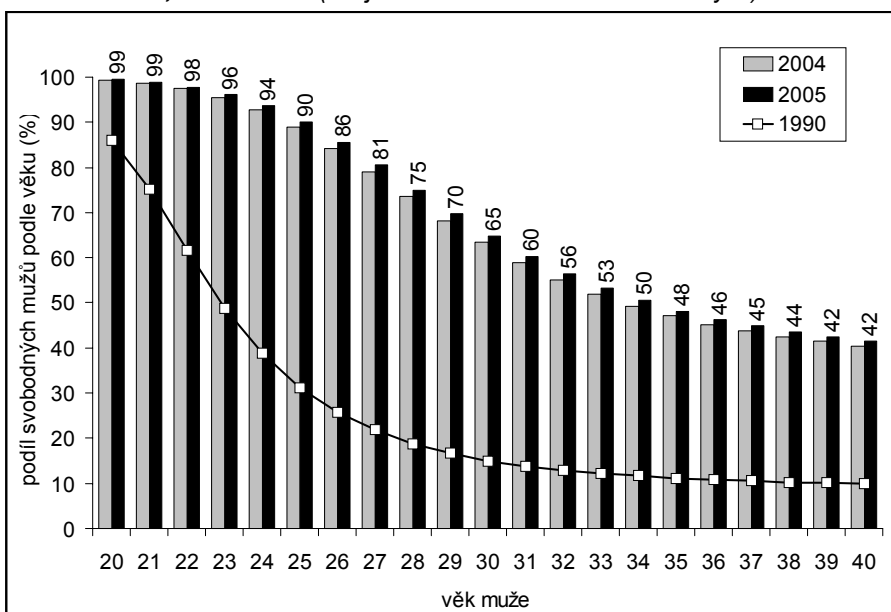
Nejčtenější jsou sňatky, kdy je ženich stejně starý či o jeden až tři roky starší než nevěsta, postupně narůstá podíl sňatků, kdy je žena starší.

Hlavní příčinou výrazného poklesu úrovně sňatečnosti v České republice od devadesátých let bylo snížení intenzity sňatečnosti svobodných. Při zachování intenzity sňatečnosti z roku 2005 by vstoupilo do prvního manželství do věku 50 let 63 % mužů a 69 % žen, čili svobodných by zůstalo 31 % žen a 37 % mužů (z tabulek sňatečnosti svobodných). Při sňatkovém chování z roku 1990 to však znamenalo, že ve věku padesáti let zůstávala svobodných pouze 4 % žen a 9 % procent mužů. Se značným poklesem sňatečnosti v nižším věku byl spojen velmi výrazný nárůst průměrného věku při vstupu do prvního manželství. Ten se mezi roky 1990 a 2005 zvýšil u obou pohlaví již téměř o 7 let, na 30,7 roku pro muže a 28,1 roku pro ženy.

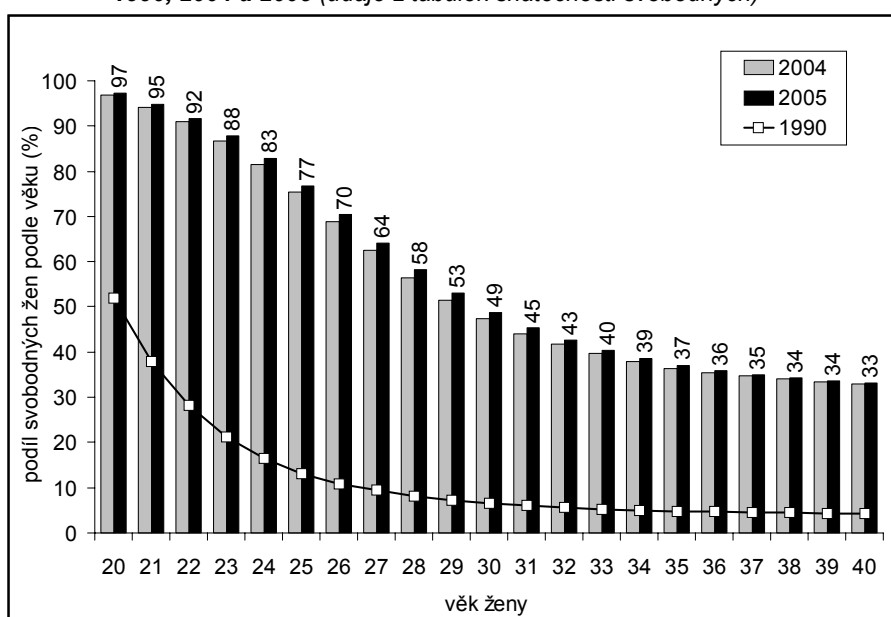
Výrazný pokles úrovně sňatečnosti svobodných byl dán především snížením sňatečnosti osob do věku 25 let, souvisejícím právě s posouváním uzavření manželství do pozdějšího věku: v roce 1990 bylo ve věku 25 let svobodných 31 % mužů, v loňském roce to bylo 90 %. U žen to bylo 13 % v roce 1990 a 77 % v roce 2005. Ve věku 30 let bylo v roce 2005 svobodných ještě 65 % mužů a 49 % žen, zatímco v roce 1990 bylo v tomto věku nikdy nesezdaných již jen 15 % mužů a 7 % žen.

Vývoj sňatečnosti rozvedených měl, stejně jako v případě sňatečnosti svobodných, zdatelně klesající trend v první polovině 90. let (snížila se zejména její úroveň v krátké době od rozvodu), v dalších letech se její intenzita v zásadě stabilizovala. V současnosti tak uzavírá další sňatek okolo 42 % rozvedených mužů a 41 % rozvedených žen, zatímco počátkem devadesátých let to bylo téměř šedesát procent. Prodloužil se

Obr. II.1 Podíl mužů v daném věku, kteří zůstávají svobodní (%), 1990, 2004 a 2005 (údaje z tabulek sňatečnosti svobodných)

Obr. II.2 Podíl žen v daném věku, které zůstávají svobodné (%), 1990, 2004 a 2005 (údaje z tabulek sňatečnosti svobodných)

Tab. II.2 Sňatečnost svobodných*, 1990-2005

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	podíl svobodných osob vstupujících do manželství (%)							
Muži	91,0	73,2	69,5	66,0	66,2	62,5	63,6	62,8
Ženy	96,2	79,9	74,4	72,5	72,4	68,7	69,8	69,1
	průměrný věk při prvním sňatku							
Muži	23,9	26,7	28,8	29,2	29,7	30,2	30,5	30,7
Ženy	21,4	24,6	26,4	26,9	27,2	27,7	28,0	28,1

* údaje z tabulek sňatečnosti svobodných

průměrný interval mezi rozvodem a uzavřením nového manželství, který v roce 2005 činil okolo sedmi let. Intenzita sňatečnosti rozvedených osob je tradičně mírně vyšší u mužů, pro obě pohlaví ale platí, že je úplně nejvyšší do jednoho roku od rozvodu, vyšší intenzita uzavírání dalších sňatků zůstává až do čtyř let od legislativního rozpadu manželství (snížení úhrnných měr v první polovině 90. let bylo dáno především poklesem sňatečnosti v krátké době od rozvodu). S prodlužující se dobou uplynulou od rozvodu se její úroveň snižuje. V roce 2005 bylo do jednoho roku od legálního rozpadu manželství uzavřeno 15 % všech druhých a dalších sňatků rozvedených osob, do pěti let to byla již více než polovina.

Tab. II.3 Sňatečnost rozvedených, 1990-2005

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	podíl rozvedených osob uzavírajících nový sňatek (%)							
Muži	59,3	42,1	44,7	43,2	43,4	40,4	41,8	41,7
Ženy	58,5	41,6	44,1	41,8	42,2	39,1	40,8	40,7
	průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem (roky)							
Muži	4,1	5,0	6,1	6,0	6,3	6,5	6,7	7,0
Ženy	4,6	5,3	6,1	6,2	6,4	6,7	7,0	7,3

Pozn.: Sňatečnost rozvedených je hodnocena v závislosti na době uplynulé od rozvodu, tzn., že sňatky rozvedených osob jsou tříděny podle doby uplynulé od rozvodu a roku rozvodu a vztaženy k výchozímu počtu rozvodů, tedy k rozvodům, které „umožnily“ osobám znovu uzavřít sňatek a které nastaly před x lety od uzavření nového sňatku, kde x se rovná doba uplynulá mezi rozvodem a dalším sňatkem. Výsledkem je pak podíl rozvedených osob, které uzavřou nový sňatek.

Podíl sňatků, kdy byl alespoň jeden ze snoubenců cizinec, se od poloviny devadesátých let sice zvýšil, avšak dále není znatelný jednoznačný rostoucí trend. Tyto sňatky v novém století představovaly necelou desetinu všech sňatků uzavřených v daném roce. Častější jsou sňatky mužů-cizinců s ženou s českým státním občanstvím, jsou zhruba 1,5krát častější než sňatky „českých“ mužů s ženou-cizinkou. Manželství, kdy jsou oba snoubenci cizinci bylo u nás ve sledovaných letech ročně uzavřeno několik desítek.

Nejvíce sňatků v roce 2005, kdy si cizinec bral ženu s českým státním občanstvím tvořily sňatky Slováků a Češky – 21 %, z 9 % se jednalo o sňatky Němce a Češky a z 8 % o sňatky Vietnamců a Češky. V případě uzavření manželství, kdy české občanství měl muž, byly nejpočetnější skupinou sňatky, kdy žena měla slovenské (37 % těchto případů) či vietnamské státní občanství (28 % případů).

Tab. II.4 Sňatky cizinců, 1995*-2005

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Muž cizinec - žena ČR	1 839	3 092	2 672	2 824	2 788	2 969	2 652
Žena cizinec - muž ČR	771	2 160	1 691	1 722	1 859	2 011	1 822
Oba cizinci	61	61	54	53	69	72	96
Celkem	2 671	5 313	4 417	4 599	4 716	5 052	4 570
Podíl na sňatků cizinců** na úhrnu (%)	4,86	9,60	8,43	8,72	9,64	9,82	8,82

* státní občanství se sleduje od roku 1995, kdy ve zpracování dat nahradilo národnost

** alespoň jeden ze snoubenců byl cizinec